

A 33. honvédszászlóalj szervezése és felállítása

A hadseregállítás kezdetei

A Batthyány Lajos vezette első független magyar kormánynak megalakulásakor egyetlen fegyveres erő állott rendelkezésére, a Magyarországon állomásozó cs. k. csapatok. Megbízhatóságuk és létszámuk nem volt elegendő az ország védelmére. Az újonnan szervezett nagy létszámú nemzetőrség sem volt alkalmas az országot fenyegető külső és belső veszélyek elhárítására: nem volt megfelelő felszerelése, fegyverzete s kiképzettsége, fegyelme sem érte el a hatékony alkalmazás által megkövetelt szintet. Az ország határainak védelme, a fokozódó feszültség azonban megkövetelte egy, a törvény adta lehetőségeken belül felállított és harcra alkalmas haderő létét. Ez irányba a végső lökést az április 24-i véres hűsvéthétfő adta meg. Ekkor Nagyikindán a felizgatott tömeg a majorsági földek felosztását és a magyar zászló eltávolítását követelte. A tömeg ellen katonaságot rendeltek ki, de azt hamarosan kiszorították a városból. A városházán több hivatalnokot meggyilkolva a zavargások egészen 27-éig tartottak.¹ Az eseményeket tárgyaló minisztertanács úgy határozott, hogy „országban mozgalmak vészterhes természete” szükségessé teszi „mozgó nemzetőrség felállítását vagy egy önkényes őrsereg kiállítását”², s ezzel együtt megbízta a miniszterelnököt és a pénzügyminisztert a szükséges költségvetés elkészítésére. A szerb nemzeti mozgalom április 14-én Karlócán megfogalmazott követelése május közepére nyilvánvalóvá tették, hogy a Délvidéken polgárháborús helyzet van kialakulóban. A május 13-án kezdődő második karlócai gyűlés oltalmára érkező több ezer, a fejedelemségből való szerb fegyveres miatt a május 15-i minisztertanács több katonai intézkedésről határozott. Egyebek közt elrendelte egy 10 000 főből álló önkéntes sereg kiállítását, melyben a „belépő nemzetőrök három évi szolgálatra kötelezik magukat, az álladalom részéről fegyverrel és ruházattal láttatnak el”³ Ekkor szervezték meg

---

¹ Hermann 64. p.

² Zala 53. p.

³ Zala 53. p.

az 1–10. számozott első tíz, honvédeknek nevezett zászlóalj. Noha jogilag a nemzetőrséghez tartozott, nyilvánvaló volt mindenki számára, hogy itt másról, többről van szó. Ellentétben a nemzetőrséget szabályozó 1848: XXII. tc.-kel, ezen alakulat tagjaira nem vonatkozott semmilyen vagyoni cenzus s a sorkatonaság mintájára kívánták őket kiképezni.⁴ Míg a nemzetőrség esetenként mozgósítva főleg karhatalmi feladatok ellátására volt alkalmas, addig ezen zászlóaljak állandó, harcra kész erőt jelentettek. Eredetileg nem kívánták őket a szerbek ellen bevetni, mivel délre soralakulatokat szántak s a honvédeket csak helyőrségi szolgálatra akarták felhasználni. Ez, mint látjuk, nem valósult meg.⁵

A szerb felkelés egyre nagyobb méreteket öltött, egyre nagyobb erőket kötött le s Jellačić horvát bán is összevonta erőit a Dráva mentén. Az első tíz zászlóalj sikeresen helytállt a déli fronton, majd később Pákozdnál⁶, de egy nagy hátrányuk volt: csak tíz volt belőlük. Ennek ellenére a kormány leállította a toborzást, mivel bízott benne, hogy a király leállítja a horvát bán.⁷

A katonaillesítési törvény

Az 1848. július 5-én megnyíló első népképviselői országgyűlés először – Kossuth indítványára – a legégetőbb kérdést, az ország védelmét vette napirendre. A kormány véleményét maga Kossuth fejtette ki, július 11-i megrázó erejű és fergeteges sikerű beszédében. A szónoklat hatására a ház megszavazta 200 000 főnyi hadsereg és az ehhez szükséges 42 millió forintnyi pénzerő előteremtését, melyből 40 000 katonát azonnali kiállításra kért.⁸

A nemzetőrség alkalmazásának korlátaira leginkább a déli hadszíntéren derült fény. Szenttamás július 14-i első ostromakor esett meg, mikor is a tolnai nemzetőrök két zászlóalja a rossz körülményekre való hivatkozással fogta magát és 270 fő kivételével hazament. A tömeges dezertálásban szerepet játszott az is, hogy nagy részüket erőszakosan és jogtalanul

---

⁴ Urbán 579. p.

⁵ Urbán 589. p.

⁶ Urbán 591. p.

⁷ Zala 115–116. p.

⁸ Hermann 114–115. p.

vittek a frontra.⁹ Ennek hatására június 19-én levélben javasolta Kossuth Baldacci Manó ezredesnek, az Országos Nemzetőrségi Haditanács (ONT) elnökének és Mészáros Lázár hadügyminiszternek, hogy a nemzetőrség helyett sorkatonákat kellene táborba küldeni, illetve olyan nemzetőröket kellene küldeni, „akik nem egy hónapra, hanem amennyi időre szükség van, arra önként vállalkoznának”. Ilyen megfontolásokból született meg Kossuth és Baldacci ezredes észrevételei alapján augusztus 13-án Batthyány rendelete az önkéntes nemzetőrség tábori szolgálatáról. Ezen nemzetőrök legfontosabb jellemzője az volt, hogy a szükséges ideig vállalták a harcot, nem meghatározott időre szálltak táborba. Ezek az alakulatok nem egészen váltották be a hozzájuk fűzött reményeket: később részben hazatértek, részben átalakultak honvédszászlóaljjakká.¹⁰

Az országgyűlés augusztus 29-én fogadta el a katonaillesítésről rendelkező 1848:XXXIII. törvénycikket, amely a királyi szentesítés elmaradása ellenére is átment a gyakorlatba s országszerte ennek alapján végezték az újoncozást. A XXXIII. törvénycikk témánk szempontjából legfontosabb pontjai a következők voltak:¹¹

„4. § A kiállítandó újonczokból ki fog egészítettetni a Magyar sorsyalog-ságnál a három zászlóalj és két tartalék század, a magyar lovasságnál négy osztály és egy tartalék század.”

„5. § A fenntebb 4. §-ban körül írt kiegészítési számon felül kiállított újonczokból honvédi zászlóaljak fognak alakittatni, mellyeknél az ügy vezetés, vezényleti nyelv, zászló, ruha és jel azonnal magyar leend.”

„11. § A most megajánlott ujonc-állítás alá esik Magyar országnak s a kapcsolt részeknek minden állandó lakosa, ki életének 19^{ik} évét be töltötte, sors- és valláskülönbség nélkül.

Ki vétetnek azonban:

a) a szolgálatban lévő felszentelt lelkészek, segédlelkészek és rendes iskolai tanítók.

b) további rendelkezésig a fegyverben álló határőrök.

c) az család fentartására mulhatatlanul szükséges egyén

d) azok, kik valamilyen hibájok miatt a katonaságra teljesen alkalmatlanok.”

⁹ Urbán 571. p.

¹⁰ Hermann 116–118. p.

¹¹ Beér 570–573. p.; CsML Tanácsi Iratok IV. A. 1003. sz.

Az újoncozás megkezdése

Az újoncozás megkezdését Szemere Bertalan az augusztus 30-i *Közlöny*ben közzétett belügyminiszteri rendelete mondta ki a törvényhatóságok számára.¹² Szegeden a rendeletet a szeptember 1-i tanácsülés alkalmával vitatták meg. A „szükséges utasítást a teendők iránt“ másnap *Közlöny*ben közzétett 8370. sz. belügyminiszteri rendelet¹³ tartalmazta. Az utasítások szerint összehívott ülés során határozatot¹⁴ hoztak, melynek értelmében azonnal összeíró küldöttségeket neveznek ki, melyeknek az összeírást 7 nap alatt, szeptember 8-i határidővel el kell végezni. A határozat szerint sorozási eredményeket a hadügyminiszternek kell elküldeni, az újonc felszerelésre vonatkozó véleményezéssel együtt. A küldöttségek egy-egy városrész összeírását kapták feladatul. Toborzási biztossá Korda János¹⁵ nemzetőr őrnagyot nevezték ki.

A bizottságokat utasították még, hogy az összeírásokat a leküldött mintarovatok, az anyakönyvi kivonatok és egyéb adatok segítségével végezzék. Emellett az összeírtaknak meg kell hagyni, hogy otthonról semmilyen körülmények között nem távozhatsanak el. A toborzásra utasító rendeletet egyértelműsítik a *Közlöny* szeptember 5-i számában, mely¹⁶, mely értelmezi 8370. sz. belügyminiszteri rendelet 5. pontját: ez nem azt jelenti, hogy a törvényhatóságoknak kell az illető honvédek illetékét és felszerelését állni, hanem azt, hogy úgy gyorsabb a sereg felszerelése, ha országosan az összes törvényhatóság részt vesz benne. Erre adott válaszában a tanács jelezte, hogy 14-20 nap alatt a város képes 200-700 honvédújoncot felszerelni¹⁷.

¹² Közl. 1848. augusztus 30. 82. sz.

¹³ Közl. 1848. augusztus 31. 83. sz.

¹⁴ Reizner 171. p.

¹⁵ Korda János 1848 augusztusától a nemzetőrség őrnagya, Szeged térparancsnoka. Kisbirtokos származású. Vagyonát Szegeden szerzi. 1839-ben nemesi címet vásárol a város tekintélyes polgárává válik. A szabadságharc alatt végig a szegedi nemzetőrség parancsnoka, 1849. márciusától alezredesként. A bukás után fogságot szenved. (Habermann 157–158. p.; Bona II. 206. p.)

¹⁶ Közl. 1848. szeptember 5. 88. sz.

¹⁷ Reizner 171. p.

Az újoncállítás

Az összeírások végrehajtása után az újoncok kiállítása következett. Az országgyűlés megbízta Kossuthot az általa beterjesztett javaslat szabatos megfogalmazására,¹⁸ amit szeptember 12-én¹⁹ be is nyújtott s el is fogadták. A következő nap tartott LII. ülés e határozat alapján megbízta a minisztériumot, hogy a hadügyi törvényben megszavazott hadsereget azonnal kiállítsa. Így tehát a királyi jóváhagyás ellenére mégis meglehetett kezdeni az újoncállítást.

Batthyány szeptember 13-án a törvényhatóságok elnökeihez intézett rendeletében²⁰ utasítást adott, hogy „részint a már felállított 10 honvéd zászlóalj hiányaik kipotlása – részint új honvéd zászlóaljok alakítására a toborzást”... „hadfogadó és azok fiók parancsnokságainak tüstént erélyesen megkezdhessék...” Vagyis itt már nincs szó a seregredek 3. zászlóaljának kiegészítéséről, hanem csakis kizárólag a honvédség erősítését tűzték ki célul.

A toborzás megkezdésére a szeptember 14-i rendelet utasított.²¹ A képviselőház szeptember 16-án Nyáry Pál képviselő javaslatára elfogadta az újoncállítási kulcsot. Eszerint minden törvényhatóság 127 lakos után köteles két újoncot állítani. Ez alapján elkészítették az egyes törvényhatóságokra megszabott kivetési táblázatot, melyet el is küldtek az illetékes szerveknek,²² illetve sajtó útján (*Közlöny, Pesti Hírlap*) is közzétették a 2 újonc/127 lakos kvótát s az egyes törvényhatóságokra kivetett újoncmennyiséget. E szerint Szeged 33 030 lakosából 550 főnyi újonc kontingenst kell kiállítani, míg Csongrád megyének 97 021 lakosára 1617 újonc kiállítását szabták ki.²³ Szeptember 18-án²⁴ további utasításokat adtak ki az újoncsozó hatóságoknak: a nemzetgyűlés által felajánlott 42 000 fős hadsereg körüli rendeletek pótlékkául elrendeli, „hogy a belépendő újoncok a hatóságok által fizetendő 20 pft foglalópénzt kapnak, mely által a nemzet-

---

¹⁸ Beér 218–220. p.

¹⁹ Beér 220–221. p., a szeptember 11-én tartott LI. ülés jegyzőkönyve.

²⁰ Közl. 1848. szeptember 15., 98. sz.

²¹ Közl. 1848. szeptember 15., 98. sz., a rendelet 14-i keltezésű.

²² CsML Szeged Városi Tanács Iratai IV. A. 1003/3844., a 9762. sz. miniszterelnöki rendelet.

²³ P. H. 1848. szeptember 28., 172. sz.

²⁴ CsML Szeged Városi Tanács Iratai IV. A. 1003/3844.

képviselői határozathoz képest 4 évi szolgálatra köteleztetnek”, s minden hadfogadó parancsnokság kötelességévé teszi, hogy a kiállítandó újoncokat átvegye, beavassa „és a legszükségesebb ruha-neműekkel u. m. köpeny, nadrág, topány, fehérruha, és sapkával leendő ellátásukról, valamint szinte kellő fegyelem alatt tartásukról szorgalmasan gondoskodik.” Még ugyanezen napon a belügyminisztérium útján kiadott rendeletben²⁵ szabályozták a honvéd újoncok felszerelését s az azzal való ellátás módját. Az újoncok ruháztatását és felszerelését ily módon a törvényhatóságokra bízta s hogy a kiállítandó katonák minél előbb felhasználhatók legyenek, útmutatást ad a bizottmányoknak a szükséges eljárásokról. „Az újonczok nemzeti ruhája a honvédeké szerint állandó: fekete csákóbul nemzeti rózsával, szürke köpönyegből, barna atilából, sötét kék mellényből, foszlányból, tábor-sapkából, magyar kék nadrágból, nyakraalóbol, két pár fejr ruhából, egy pár topánkából, és posztó kesztyüből, a felszerelés pedig borjúbőr tarisznyából, töltés táskából, fekete szijjózással, fekete válszijbol kard és szuronytokkal és olyan fegyverszijjal és kenyérzsákból.”²⁶ A körülményekre tekintettel azonban engedélyezte más színű posztó használatát, ha az előírt szín nem áll rendelkezésre. Ez esetben is egy zászlóaljon belül azonos színeket kell alkalmazni s posztófajták közül előnybe kell részesíteni az erősebb és tartósabb anyagokat. A beérkezett jelentések alapján meghatározták az egész ruházat és felszerelés árát, mely átlagosan 30-tól 40 Ft-ig terjedhet. Ezen árakat szerződéseknél szabályként kell alkalmazni, még pedig úgy, hogy a megegyezés szerinti ár 2/3-a a ruházatot, 1/3-a a felszerelést illeti. A végrehajtással Korda Jánost, kit az előző napokban neveztek ki toborzási elnökké, bízták meg.

A szeptember 25-i tanácsülésen megtárgyalták s meghagyták Pintér János²⁷ főkamárásnak, hogy a belépő újoncok toborzópénzére 500 ft-ot utaljon ki a városi kincstárból Korda János toborzási elnöknek, s kiutalást

²⁵ CsML Szeged Város Közgyűlési Iratai IV. A. 1004/377., 5468. sz. miniszterelnöki rendelet.

²⁶ Uo.

²⁷ Pintér János (Pest, 1771 – Szeged, 1854) 1838-tól Szeged város főkamárása, városi adószedő. 1846-ban városi tanácsnökká jelölik, de nem választják meg. 1848-ban nemzetőr, 1849-ben nemzetőr százados, a nemzetőr sereg zencnagya. Lásd Habermann 220. p.

iktassa be.²⁸ A toborzás első körében 16 zászlóalj került megszervezésre, így a zászlóaljak száma 30-ra emelkedett. Ebben a körben megszervezett hódmezővásárhelyi 30. zászlóaljba az 1200 fős létszám kiállításához Csongrád megyét 314, Békés megyét 632 s Szeged városát 137 újonc állítására kötelezték²⁹. A toborzásra felhívó 19-i rendeletet a szeptember 28-i szegedi közgyűlésen tárgyalták meg, ahol felosztották a különböző városrészek között a kivetett újonclétszámot. E felosztás szerint a Belvárosra 134, Felsővárosra 148, Rókusra 105 és az Alsóvárosra 163 fő rovatott ki, így kiadva az 550 főt. A legénység többi részét Bács, Krassó, Temes és Torontál megyékből a szegedi hadfogadó kormányhoz küldött újoncokból állították ki s az újoncok, valamint a tisztek berendelésével Cserey Ignác³⁰ honvéd őrnagyot, a 2. honvédszászlóalj parancsnokát bízták meg.³¹ A besorozott újoncokat az olasz rabok elszállítása után a szegedi várban szállásolták el.³² Az elszállásolt újoncok közül többen részesei voltak az 1848. október 15-én Szegeden lezajlott, főleg szerbek ellen irányuló vérengzésnek. Ahogy megállapítható, több újonc is a zavargó tömeggel tartott, de közülük egy szerb származásút a tömeg agyonvert, mivel felismerte nemzetiségi származását.³³

A Korda János vezetésével megalakuló küldöttséget a toborzás azonnali megkezdésére utasították. A sorshúzás napjával október 1-t tűzték ki. Október–november folyamán sorozás útján 420 katonát állítottak ki, ehhez járult még 26 főnyi toborzott állomány.³⁴ A lakosság körében, főleg a nemzetiségi lakosok között már ekkor is elégedetlenséget váltott ki a sorozás. Torontál megyében például a szerbek nem is igen palástolt

---

²⁸ CsML Szeged Városi Tanács Iratai IV. A. 1003/3844., a szeptember 25-i tanácsülés rendelkezése.

²⁹ Közl. 1848. szeptember 26., 109. sz.

³⁰ Cserey Ignác (Bardócz, 1803 – Eger, 1897. I. 4.) 1848. Április végétől az ONT gyalogsági osztályának a főnöke. VI. 8-tól őrnagy, a 2. honvédszászlóalj szervezője és parancsnoka. X. 8-tól alezredes, az Erdélyben alakuló honvédszászlóaljak felügyelője. Utódja a 2. zászlóaljnál Bozó Manó, a zászlóalj századosa lett. Továbbiakban Erdélyben tevékenykedik. 1849. V. 25-től ezredessé léptetik elő. Lásd Bona II.

³¹ MOL H92 no. 5359. Cserey Ignác 2. zászlóaljbeli őrnagy 44. sz. jelentése.

³² MOL H92 no. 5424. Cserey Ignác őrnagy 43. sz. jelentése Kossuth Lajos teljhatalmú országos biztos úrnak, Szeged, 1848. október 9.

³³ Bíró 77. p.

³⁴ Reizner 172. p.

ellenszenvet fejeztek ki.³⁵ A besorozottakból újonnan alakított zászlóalj kapta a 33. sorszámot. Október 1-i hatállyal, a hadügyminisztérium 10-i jóváhagyásával nevezték ki a zászlóalj parancsnokát és első tisztjeit.³⁶ Őrnaggyá és a zászlóalj parancsnokává Petheő Vilmost nevezték ki. A zászlóalj századosaivá nevezték ki Földváry Albert, Puskás Ferenc, Mártonfy Zsigmond (hadügyminisztériumtól), Balásházy Mihály, Jelencsik Imre (37. gyalogezred)³⁷, Koncsek Ágoston (53. gyalogezred)³⁸ főhadnagyokat. A zászlóalj első főhadnagyai lettek Kozma Gyula, Gosztonyi József, Németh József hadnagyk, míg hadnagyi rangot kaptak Hegyessy Ferenc, Sárossy Károly, Horváth József (főporkoláb a szegedi várban), Plathy István, Czillinger Lajos, Biszterszky Károly, Horváth Zsigmond, Egresi Ákos, Jelencsik Vince, Sztrava Miklós (2. székely ezred)³⁹, Moné Károly, Hanák János. Tudunk Albert Béla székely ezredbeli hadfi tiszti kinevezéséről is, ezt a kinevezést azonban a Közlöny nem hozta le s a parancsnok tudakozódására az OHB utasítást adott, hogy róla jelentést kell tenni.⁴⁰ Ezen tiszteket, Koncsek Ágoston kivételével Cserey Ignác őrnagy, 2. honvédszászlóalj parancsnokának javaslata alapján nevezték ki, javarészt a 2. zászlóaljból.⁴¹ Az október 16-i Közlönyben egy téves információ jelent meg a zászlóaljról: e szerint az Nagyzomborban alakították⁴², de ezt október

³⁵ MOL H92 no. 5637.

³⁶ A tiszti kinevezésekre lásd Reizner 304–305. p.; Közl. 1848. október 13., 125. sz.; Bona I. és Bona II. vonatkozó részeket.

³⁷ 1848 elején hadnagyi rangot kap a 37. gyalogezredben. A 33. zászlóaljhoz szóló kinevezése ellenére a honvédseregbe lépő zászlóaljánál marad.

³⁸ A kinevezés ellenére ténylegesen nem tartozott a zászlóalj állományába, mivel szolgálati helyét nem foglalta el. (Bona I. 721. p.)

³⁹ Reizner (304. p.) a zászlóalj tisztjei közé sorolja, de a Közlönyben megjelent módosítás (Közl. 1848. október 21., 133. sz.) helyesbít és közli, hogy a 31. zászlóaljhoz érvényes a kinevezés. Ugyanakkor mégis megmaradt a 33. zászlóaljhoz való kinevezés, mivel erre utal maga Egresi is (Egressy 55., 72. p.), emlékezéseiben is, ahol leírja, hogy a kinevezést épp a déli hadszíntéren szerzett tífuszból való felépülésekor kapta. Nevének egyébként többféle írásmódja is létezik s a az írásmódok eltérése jellemezi a felhasznált források egy részét is.

⁴⁰ MOL H92 no. 6459. Balásházy Mihály százados ideiglenes zászlóaljparancsnok levele az OHB-nek 1848. október 23.

⁴¹ MOL H92 no. 5359. Cserey Ignác 2. zászlóaljbéli őrnagy 44. sz. jelentése. Szeged, 1848. október 9. (Ott írtam mellé az előző beosztást, ahol nem 2. zászlóaljból származik a tiszti.)

⁴² Közl. 1848. október 16., 128. sz.

20-án korrigálták is, miszerint az alakulat Óbecsén alakul meg⁴³ (az alakulatot ezért is nevezték óbecsei zászlóaljnak). Levéltári források – az ideiglenes zászlóaljparancsnok levele – szerint egyéb zavarok is előálltak alakításkor. A frissen alakított zászlóalj mint 32. honvédszászlóalj alakult meg s ezen számon a számon vitte számadásait is⁴⁴, valamint 32-esként említi az alakulatot számos korabeli forrás is.⁴⁵ Valójában a 32. zászlóalj inkább Marosvásárhelyhez kötött⁴⁶. A levélre adott válaszban az OHB megerősítette a Közlönyt, hogy ez a zászlóalj a 33-as számot viseli.⁴⁷ 16-án nevezték ki zászlóalj hadnagyává Tóth Jánost, a 9. honvédszászlóalj állományából.⁴⁸ Október 21-én kinevezték a zászlóalj hadügyészt, Gutty Elek személyében, aki a korabeli eljárásnak megfelelően a 34. (zombori) zászlóalj hadügyészi teendőit is ellátta⁴⁹.

A zászlóalj felszerelését szegedi kézművesek állították elő, fegyverzetét pedig a helyi nemzetőröktől kapta.⁵⁰ A ruházatban és fegyverzetben azonban nem sikerült teljesen ellátni a csapatot. Intézkedések történtek a ruházathoz szükséges posztó beszerzése és varratása iránt, de az előírászerű nadrágokhoz és köpenyekhez szükséges posztó nem volt kapható Szegeden.⁵¹ Csapatzászlójának eredetéről, felavatásáról nincsenek adatok. A zászló a fegyverletételkor elveszett, csak a Branyiszközi-szoros áttöréséért kapott emlékszalagot sikerült megmenteni.⁵² Nyáry Pál, az OHB helyettes elnöke utasította Egressy Gábor szegedi teljhatalmú kormánybiztost, hogy a szegedi újoncok felszerelésére „felhasználjon minden lehető törvényes eszközt” s hogy felszerelés előállításába vonja be a helyi

⁴³ Közl. 1848. október 20., 132. sz.

⁴⁴ MOL H92 no. 6459. Balásházy Mihály százados ideiglenes zászlóaljparancsnok levele az OHB-nek 1848. október 23. Ekkor a zászlóalj Petrovoszellón állomásozott, tehát ekkor még 32. zászlóaljnak nevezték.

⁴⁵ Például a MOL H92 no. 5359., MOL H92 no. 5424.

⁴⁶ Hermann 82. p. (térkép)

⁴⁷ MOL H92 no. 6459. Balásházy Mihály százados ideiglenes zászlóaljparancsnok levele az OHB-nek 1848. október 23.

⁴⁸ Reizner 304. p.

⁴⁹ Közl. 1848. október 21., 133. sz.

⁵⁰ Reizner 172–173. p.; Szeged 2. 770. p.

⁵¹ MOL H92 no. 5424. Csercy Ignác őrnagy 43. sz. jelentése Kossuth Lajos teljhatalmú országos biztos úrnak, Szeged, 1848. október 9.

⁵² Kerekes 308. p.

iparosokat.⁵³ A korán hidegre fordult időjárás⁵⁴ miatt szükségessé vált a csapatok ruházatának kiegészítése. Ezért az OHB november 10-én elrendelte hadügyminisztériumnak, hogy törött juhbőrből „ködmenyek készítsenek”, s a minisztériumra bízta a csapatok téli ruházattal való időbeni ellátását. Egy ködmön árát 9 Ft-ban határozták meg.⁵⁵ Erre a hadügyminisztérium november 30-i hirdetményében iparosokat vár 5-6000 ködmön mielőbbi legyártására.⁵⁶ A 33. zászlóaljat is ellátták ilyen ködmenőkkel, ezért „ködmenős zászlóalj”-nak is nevezték őket.⁵⁷ A zászlóalj egy katonája felszerelésének az ára lehet következtetni Egressy Gábor kormánybiztos november 22-i utasításából, melyben felszólítja a szegedi iparosokat a 30. zászlóalj – amelyben szintén szolgáltak szegediek – felszerelésének elkészítésére.⁵⁸ Bár ez nem a 33. zászlóalj, feltételezhető, hogy a 33-asok felszerelésénél is – az utasításban közölt árak analógiájára – nagyjából ilyen árakkal dolgoztak. Eszerint minden ruhaneműt négy méretben kell készíteni. A köpeny ára – félig meleg kelmével bélelten – max. 7 Ft, de ha az anyaga szűrposztó, akkor 5 Ft. A dolmány gombokkal és vörös zsinórzattal 8 Ft, a nadrág – a posztó fajtájától függően – max. 3 Ft 24 krajcár. Ugyanakkor Temesváron, – mely a zászlóalj egyik kiegészítési területe volt, tehát az ott készített ruházatot valószínűleg a zászlóalj használta – egy katona felszerelését 36 Ft-ból hozták ki.⁵⁹

A kiállított 420 fővel a városra kirovatott újonckontingensben 130 főnyi hiány mutatkozott. Az OHB ezért nyílt rendeletben szólította fel a várost az újoncozás előmozdítására. A jutalékból hiányzó 130 főt decembe-
rig ki is állította város.⁶⁰ Közben, mivel a hadügyminisztérium engedélyezte, hogy a besorozottak helyettest állítsanak, megsaporodtak az ilyen irányú kérelmek. A helyettesállítási és mentességi kérelmek a 4. hadme-
gye hadfogadó parancsnoksága elé kerültek, de az elbocsátó levelet az

⁵³ KLÖM 226/d.

⁵⁴ Barcy 98. p.

⁵⁵ KLÖM 250/d., Barcy 98. p.

⁵⁶ Közl. 1848. november 30., 173. sz., a hirdetmény november 28-i keltezésű.

⁵⁷ Barcy 98. p.

⁵⁸ CsML Szeged Város Tanácsának iratai IV. A. 1003./4075.

⁵⁹ MOL H92 no. 5637. A temesvári törvényhatóság jelentése.

⁶⁰ Reizner 172. p.

ONT adta ki. A kérvények a mentesség, illetve a helyettesállítás indokául legtöbbször az illető családfenntartói állapotát hozták fel, de előfordult olyan eset is mikor sokkal prózaibb indokok is előjöttek: Szemrédi István kiszombori lakos, annak ellenére, hogy nem esett bele az összeírandó korosztályba, jelentkezett katonának. Novemberben, feleségére, három gyerekére hivatkozva kérte elbocsátását, helyetteséül állítva Veinreich Ferencet. Felmerült azonban még egy indok is, ami nem szerepel az újoncozási törvény mentességet biztosító paragrafusában, úgymond jókedvében állt be katonának, mivel többen tanúsítják, hogy „boros volt”.⁶¹ Megeléjelve a helyzetet, a december 11-i közgyűlés kimondotta, hogy „helyettesítés egyáltalán meg nem engedtetik”.⁶²

Az OHB utasítása szerint a csapatot, legkésőbb október 12-én reggel, de ha lehet már 11-én délben el kellett volna indítani Óbecsére, 1064 fő honvéddel. Az indulás azonban késedelmet szenvedett a legalapvetőbb felszerelés s ruházat hiánya miatt. A szükség enyhítésére a 37. gyalogezred raktárából 500 db inget s gatyát adtak ki a katonáknak. A fegyverzetet Szabadkáról igyekeztek beszerezni, mivel a városnak küldött 5000 fegyverből 1064 db-ot Szegedre rendeltek. A zászlóalj élelmezését úgy igyekeztek megoldani, hogy a Temes megyei újoncok foglалópénzére szánt 3200 ft.-ot a honvédek ellátására használták fel. Ezt a megoldást sugallta az is, hogy a temesi újoncok, – mintegy 160 fő – elhatározták, hogy esküjüket a foglалópénz nélkül is leteszik.⁶³

A 33. zászlóalj további sorsáról a Pesti Hírlap november 10-i számában névtelenül leközölt levél tudósít, melyet a zászlóalj egyik katonája írt.⁶⁴ A zászlóalj, miután kiegészítették, október 13-án hagyta el Szegedet, hogy a Tiszán, gőzösön szállítsák új állomáshelyére, Óbecsére. A késedelmes indulást az okozta, hogy a Szabadkáról várt fegyverek nem érkeztek meg – s az újoncok – főleg románok és szerbek – ruházata is hiányos volt. A ruha hiányt némileg enyhítették ugyan a katonai raktárból kapott darabok, de az onnan származó ruházat jelentős része elhasznált vagy foltozott volt. Az a tény, hogy fegyver nélkül indították őket a hadszíntérre, erős zúgolódást

---

⁶¹ MOL H92 no. 8989. Szemrédi István honvéd elbocsátási iratai.

⁶² Szeged 2. 769. p.

⁶³ MOL H92 no. 5425. Cserey Ignác őrnagy 46. sz. jelentése Kossuth Lajos teljes hatalmú országos biztos úrnak, Szeged, 1848. október 10.

⁶⁴ P. H. 1848. november. 10., 210. sz.

okozott a legénység között.⁶⁵ A szállítás nehézségei miatt azonban csak 27-én értek le a Délvidékre. A közbeeső két hetet Petrovoszellón töltötték, ahonnan a személyi állomány harmadát – szerbeket és románokat –, valószínűleg megbízhatatlanság miatt, Hódmezővásárhelyre visszaszállították. Az ismeretlen tudósító nagyon leszólja a petrovoszellói állapotokat, szervezetlenségről, anarchiáról ír.⁶⁶ A Pesti Hírlap tudósítását cáfolta Bercha József, a település hites népjegyzője, ki ugyan ezen orgánum hasábjain válaszolt és tiltakozott a levélíró állításai ellen.⁶⁷ A cáfolat dacára hitelt adhatunk az ismeretlen tudósító szavainak, mivel más források is utalnak az alakulat felszerelhetlenségére és hiányos ellátására. Egressy Gábor október 23-i jelentése szerint „...Vásárhelyen és Petrovosszellon két zászlóalj honvéd újonc vesztéggel már igen régen várván az alakíttatását és fegyverzetét és alkalmazását.”⁶⁸

A zászlóalj parancsnoka, Petheő őrnagy saját hatáskörében próbált segíteni az alakulat szegényes anyagi helyzetén: egyik tisztjét, Hegyesy Ferenc hadnagyot még október 16-án felküldte Pestre a szükséges ruha és egyébek beszerzésére. A hadnagy még november 1-én nem tért vissza alakulatához, s felszerelést sem tudott szerezni, ezért kérte Petheő őrnagy az ONT-t a hadnagy visszaküldésére Óbecsére.⁶⁹ Ugyanakkor nem csak anyagi hiányosságokat említenek a korabeli iratok, hanem – a tudósításhoz hasonlóan – beszámolnak a zászlóalj morál alacsony szintjéről is. Bernáth József kormánybiztos október 31-én írta, hogy „a Petrovosszellon szállásolt honvéd zászlóalj önnek különösen figyelembe ajánltatik, mert ... (*szelleme*) ki nem elégítőnek” találtatik.⁷⁰ A zászlóalj egészen a branyiszkói dicsőségig nem tűnt ki fegyelmével, inkább a gyengébb, megbízhatatlannabb alakulatok között tartották számon. 1849. január 21-én Szélaknánál

---

⁶⁵ MOL H92 no. 5685. Cscrey Ignác őrnagy 59. sz. jelentése az országos haditanács elnökének.

⁶⁶ P. H. 1848. november. 10., 210. sz.

⁶⁷ P. H. 1848. december 6., 232. sz.

⁶⁸ MOL H92 no. 6564. Egressy Gábor kormánybiztosnak a honvédelmi bizottmányhoz küldött levelének másolata.

⁶⁹ MOL H92 no. 7373., Petheő Vilmos levele az ONT-hoz.

⁷⁰ MOL H92 no. 5316., Bernáth József kormánybiztos jelentése alapján Nyáry Pál. az országos honvédelmi bizottmányhoz írt levele; erről szól még MOL H92 no. 7360., Csuha Antal ezredes, a szegedi hadmegye parancsnokának levele a honvédfőparancsnok úrnak, 1848. november 2.

szétfutottak s ezért vetette be őket Görgey Branyisztkői-szoros védelmének áttörésére, mondván, a gyáváknak kell teljesíteni s ez növelni fogja a hadtest összetartását.⁷¹

A morál mellett rossz volt az egység hangulata is s mint írják, a zászlóalj a „legszükségebbeket nélkülözve szolgálatra teljesen alkalmatlan” s ez hátrányosan érintette az állományt: megnőtt a szökések szám, október 23-ig negyven fő dezertált az állományból.⁷² Petrovoszello után értek Óbecsére, ahol jó ellátásról hallhatunk, mivel „az utolsó csata után a ráczok is igen megjuhászodtak”. A csapat számára a fő problémát a kolera jelenti, mivel „már számos áldozatai vannak, és még ha az idő sokáig illy langyosan tart, leendnek is a katonaságtól”.⁷³ Az felszerelésbeli hiányokon kívül nem sikerült biztosítani a csapat személyi feltöltöttségét sem. Egy november 10-i állapotot tükröző jelentés alapján tudunk a személyi hiányok mértékéről. Eszerint az előírt 1334 főnyi szabályszerű létszámból (hat század, – 221 fő/század – és nyolc főnyi törzs) 805 főt sikerült betölteni. Ebből is levonva a betegeket, elvezényelteteket, távollévőket és szabadságoltakat, kiderül a zászlóalj összesen 698 szolgálatra alkalmas katonával rendelkezik.⁷⁴ A hiányokat fokozta, hogy ekkor még a szegedi újoncok egy része nem érkezett meg. A tiszti beosztások közül november 1-re „az alhadnagyi állomások mind betöltvel, sőt Benkner Gyula, Tóth János ‘s Egresy Ákos hadnagy urak már létszám felettiek is”⁷⁵, így a továbbiakban Petheő őrnagy kérte az ONT-t, mivel még e tisztek nem is érkeztek meg a zászlóaljhoz, rendelkezzen másképp velük. A személyi hiányokat enyhítette, hogy a következő hónapokban a tisztikar bizonyos kiegészítést kapott. November 17-én a 2. zászlóalj egyik tizedesét, Szilágyi Imrét hadnaggyá léptették elő és a 33-asokhoz helyezték. Ugyancsak november nevezték ki a zászlóalj főorvosát, egy bizonyos

---

⁷¹ Görgey I. köt. 326–327. p.

⁷² MOL H92 no. 6459. Balásházy Mihály százados idciglens zászlóaljparancsnok levele az OHB-nek 1848. október 23.

⁷³ P. H. 1848. november 10., 210. sz.

⁷⁴ MOL H92 no. 8227., a 33. honvédszászlóalj 1848. november 11-i létszájmjelentése az ONT-nek.

⁷⁵ MOL H92 no. 7375., a 33. honvédszászlóalj parancsnokának, Petheő őrnagynak a jelentése.

Sávoly nevezetűt, századosi rangban s alorvossá Sinkovits doktor urat, főhadnagyi rangban.⁷⁶ Más – általam hitelesebbnek vélt – forrás szerint azonban az alakulat főorvosi tisztébe még októberben kinevezték Szénásy Sándort.⁷⁷ Petheő Imre⁷⁸ december 7-én lett az alakulat hadnagya, míg Sántus Jánost⁷⁹, a 62. gyalogezred főhadnagját december 16-án helyezték át a zászlóaljhoz. Egyes adatok szerint 1848-ban a zászlóaljban szolgált főhadnagyként Pálffy Ferenc, egy földbirtokos származású szegedi polgár.⁸⁰ Óbecsén együtt állomásoztak a Bozó Manó őrnagy parancsnoksága alatt álló 2. és Damjanich vezette 3. honvédszászlóaljjal.⁸¹

A zászlóalj tisztikara

A Bona-biográfikából ismert tisztek közül mindössze négyen polgári származásúak, a többi tizenöt fő nemesi eredetű. Ha ezt elfogadható mintavételnek tekintjük, akkor a zászlóalj tisztikarának összetétele megfelel az alsóbb tisztikar korabeli társadalmi összetételének, de eltér a korabeli társadalmi arányoktól. A tizenkilenc tisztből négy polgári származás azt jelenti, hogy a tisztikar 21%-a polgári eredetű s ez lényegesen meghaladja a polgárság lakosságon belüli számarányát. A tisztek közül tíz fő szolgált hosszabb rövidebb ideig a cs. k. hadseregben. Legmagasabb rangig a zászlóalj parancsnoka, Petheő Vilmos jutott, ki sokévi szolgálat után is csak a főhadnagyi rangig jutott el. Ez jellemzője a korabeli osztrák hadseregnek: tisztek közül csak kevesen érnek el igazán magas rangot, a többiek évekig topognak egy helyben, míg aztán elhagyják a hadsereget. Ennek oka az előléptetési rendszer, melyben a tiszteket nem érdemeik alapján léptetik elő, hanem akkor, ha van az ezredükben megüresedett tiszti állás. A többi kilenc fő a honvédseregben nyert katonai képzést.

⁷⁶ Reizner 305. p.

⁷⁷ MOL H92 no. 6459. Balásházy Mihály százados ideiglenes zászlóaljparancsnok levele az OHB-nek 1848. október 23. Szénásy Sándor neve szerepel Reiznernél, 1849. évi kinevezéssel. A levél azonban tanúsítja, hogy már 1848 októberében, a petrovszellói táborban Szénásy volt az alakulat orvosa. Igaz, a 32. Zászlóaljhoz szóló kinevezéssel, de miután a 33-as számot megkapta a zászlóalj, a parancsnok kérésére az OHB engedélyezte az orvos maradását.

⁷⁸ Reizner 305. p.

⁷⁹ Reizner 304. p.

⁸⁰ Habermann 210. p.

⁸¹ Breit 140. p.

Továbbá elmondható róluk, javarészt még az első honvédszászlóaljokban – főleg a 2. zászlóaljban – nyertek kiképzést s szereztek harci tapasztalatot. Ez a tendencia jellemezte végig a szabadságharc tisztikarát: mivel kevés képzett tiszt állt rendelkezésre, mindig a korábban megalakult alakulatok adtak tiszteket az újonnan alakítandó csapatoknak a képzett, tapasztalatos szerzett állományukból. Ez a 33. zászlóalj esetében is így történt, később tiszteket adott a pl. szilágysági 67. zászlóaljnak⁸² s Cegléden⁸³ alakuló 94. zászlóaljnak.⁸⁴

Rövidítések jegyzéke

- BARCY Barcy Zoltán–Somogyi Győző: *A szabadságharc hadserege*. Bp., 1986.
- BEÉR *Az 1848/49. évi népképviseleti országgyűlés*. Szerk.: Beér János. Bp., 1956.
- BÍRÓ Bíró Csaba: *Véres vasárnap Szegeden. Az 1848. október 15-i vérengzés és előzményei*. Belvedere Meridionale, 1998/3–4. sz. (X. évf.), 67–85. p.
- BONA I. Bona Gábor: *Kossuth Lajos kapitányai*. Bp., 1989.
- BONA II. Bona Gábor: *Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban, 1848–1849*. Bp., 1983.
- BREIT Breit József: *Magyarország 1848/49 évi függetlenségi harcának katonai története*. I. köt. Bp., 1897.
- CS. K. császári királyi
- CsML Csongrád Megyei Levéltár
- EGRESSY Egressy Ákos: *Emlékeim az 1848–49-dik évi szabadságharcz idejéből*. Bp., é. n. (1893)
- GÖRGEY Görgey Artúr: *Életem és működésem Magyarországon 1848-ban és 1849-ben*. I–II. köt. Bp., 1988.

⁸² Kozma Gyula, a 33. zászlóalj századosát nevezik ki, de mivel a 67. zászlóalj nem alakult meg, visszatért eredeti alakulatához. Lásd Bona I. 341. p.

⁸³ A 94. zászlóalj parancsnokává őrnagyi rangban a 33. zászlóalj századosát, Balásházy Mihályt nevezték ki, 1849. május 16-tól, 14-i hatállyal. (Bona II. 97. p.) Szintén a 94. zászlóaljhoz került századosi kinevezéssel Jelencsik Vince főhadnagy, 1849. május 15-től (Bona I. 289. p.), illetve Sárosy Károly főhadnagy, szintén századosá előléptetve, 1849. május 15-től. Lásd Bona I. 526. p.

⁸⁴ A tisztek életrajzi adatai elérhetők Bona Gábor munkáiban (lásd Bona I., ill. Bona II. s a megjelenés alatt álló, a szabadságharc hadnagyairól szóló újabb kötetet, melyet így, sajnos, nem tudtam felhasználni).

- HABERMANN Habermann Gusztáv: *Személyi adattár a szegedi polgár-családok történetéhez*. Szeged, 1992.
- HERMANN *Az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc története*. Szerk.: Hermann Róbert. Bp., 1996.
- KEREKES Kerekes Zoltán: *Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc hadi zászlói*. II. köt. Hadtörténeti Közlemények, 1972. 2.sz.
- KLÖM *Kossuth Lajos összes munkái*. XIII. köt. Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén. S. a. r.: Sinkovits István. Bp., 1957.
- KÖZL. *Közlöny (az 1848/49-i magyar kormány hivatalos lapja)* 1848. évfolyama.
- MOL Magyar Országos Levéltár
- P. H. Pesti Hírlap 1848. évfolyama
- REIZNER Reizner János: *A régi Szeged*. I. A negyvenes évek és a forradalom napjai Szegeden. Szeged, 1884.
- SZEGED 2. *Szeged története*. 2. köt. Szerk.: Farkas József. Szeged, 1985.
- URBÁN Urbán Aladár: *Batthyány Lajos miniszterelnöksége*. Bp., 1986.
- ZALA *A szabadságharc zalai honvédei, 1848–1849*. Zalai Gyűjtemény, 33. Zalaegerszeg, 1992.

Egykorú litográfia az aradi csatáról (1849. február 8.)